

BARTÓK BÉLA

AZ EGERI EGYETEM OKTATÁSI ÉS TUDOMÁNYOS
TEVÉKENYSÉGÉNEK ELŐZMÉNYEI

„A vasúti fővonalától elestünk – írta keserűen több mint 100 éve az egeri újság –, kimaradtunk a közgazdasági élet vérkeringéséből. Iparkodtunk ugyan javítani helyzetünkön, de bizony csak félsikerrel, vagy még annál is kevesebb eredménnyel. Természetes, hogy közgazdasági fejlődésünkre ezután is a lehető legnagyobb gondot kell fordítanunk, de emellett minden lehető módon arra kell törekednünk, hogy ezután is minél több és minél többfajta iskolánk és ha lehet, nevelőintézetünk (internátusunk) legyen, hogy minél több tanulót csalogasson hozzánk a sok jó iskola és nevelőintézet.”¹

Eger az Északi-középhegység és az Alföld találkozásánál évszázadok óta nemcsak megyeszékhely, végvár és kereskedelmi centrum volt, hanem Északkelet-Magyarország egyik művelődési központja. A török alóli felszabadulás után nyílt meg a jezsuita rend gimnáziuma, ahol 70 év múlva megkezdődött a magasabb szintű magyar nyelvű tanítás. A 18. századi politikai és társadalmi igények kielégítésére 1740-ben indult az egeri jogakadémia, majd hamarosan Egerben jött létre az első magyarországi orvosi iskola. Barkóczy Ferenc és Eszterházy Károly püspökök nem véletlenül tervezték a második egyetem megnyitását Egerben, amelynek földrajzi helyzete is kedvező volt ahhoz, hogy a korszerű kultúra közvetítője legyen. A monumentális épület átadása utáni 170 évben több különféle típusú iskola kapott itt termetet, de az intézmény universitas (egyetem) helyett „csak” *liceum* vagyis speciális középfokú iskola lehetett, amelyet sokszor a kettő közötti *főiskolaként* is neveztek.²

1828-ban kezdte meg működését Egerben az ország első magyar nyelvű tanítóképző intézete, amely 1852-ben költözött a Liceumba. 1848 előtt egy iparosokat művelő rajziskola, a szabadságharc után az angolkisasszonyok női szerzetesrendjének lánynevelő intézete, az első világháború előtt állami fiú és lány polgári iskola, a trianoni békeszerződés után jegyzők fiainak internátusa, majd a siketnémák intézete kezdte el a szellemi kultúra terjesztését az ifjúság körében. A fentiekén kívül egy jegyzőket oktató községi közigazgatási tanfolyam, 1-1 községi (városi) ipari és kereskedelmi tanonciskola, egy állami mezőgazdasági iskola,

¹ *Iskolánk és a városfejlesztés*, in *Eger XXXIII* (1910/7), 1.

² *Az egeri érseki lyceum jog- és államtudományi kara jegyzőjének jelentése a lefolyt tanév eredményéről. Felolvasatott részben az 1881. évi június 15-én tartott zárünnepélyen*, in *Eger XX* (1881/28), 306–307.

egy állami borászati és szőlészeti szakiskola, mintegy 15 elemi iskola, 7 óvoda, összesen 40 különböző oktatási-nevelési intézmény működött Egerben, a tanulók száma kb. 6600 volt.³

A különféle típusú egri iskoláknak évszázadokon át széles vonzáskörzete volt. Így nemcsak Heves, Jász-Nagykun-Szolnok, hanem Nógrád, Gömör-Kishont, Borsod, Abauj-Torna, Zemplén, Szabolcs, Szatmár, Hajdú és Pest megyék módosabb lakosai is Egerben taníttatták gyermekeiket. Eger jogosan viselte az „iskolaváros” nevet, hiszen valóban az oktatási-nevelési intézmények városa volt, ahol a 2. világháborút megelőző években több mint 7000 diákot készítettek fel oktatóik a munkára, a szellemi életre. Egerben 1941-ben több volt az iskolai tanulók száma, mint több Heves megyei község teljes lélekszáma. Nyilvánvaló volt, hogy a két világháború között a négy egyetemi város után a felsőfokú oktatás területén Eger következett, a pedagógusok száma azonban alig érte el a 250 főt.⁴

A Líceumban elhelyezett teológiai főiskola, jogakadémia, tanítóképző intézet, a két elemi iskola és a kereskedelmi középiskola *fenntartója* Szmrecsányi Lajos egri érsek és az 1938-ban 21 kanonokból álló főkáptalan volt. Az egyházmegyei főtanfelügyelő (vagy érseki biztos) és a hitoktatási tanfelügyelő az érsek által kinevezett 1-1 kanonok volt, az állam jogi ellenőrzését a miskolci tankerület főigazgatója, a tanulmányi ellenőrzést pedig az adott iskolatípus kijelölt tanügyi főtanácsosa gyakorolta.⁵ Ez a rendszer – az állam és egyház hasonló értékrendje miatt – majdnem két évszázadig hatékonyan és gördülékenyen működött. Ez csak 1945-ben kezdett radikálisan megváltozni.

A Líceumban elhelyezett iskolákban különböző életkorú, származású, előképzettségű fiatal emberek tanultak, de nagyon tanulságos, ha röviden megvizsgáljuk, milyen volt a kapcsolat az intézmények, tanárok, diákok között. Érdemes számba venni, melyek voltak azok az értékeik, amelyeknek vonzerejüket köszönhették, mi jellemezte a tanárok és diákok helyzetét, munkáját, hogyan öregbítették Eger iskolaváros hírnevét. Erre talán az 1938. év a legalkalmasabb, amely a líceumi oktatás története egyik tetőpontjának tűnik. Ebben az évben egy 4 évfolyamos felsőfokú jogakadémia, egy 5 évfolyamos középfokú tanítóképző intézet, egy 4 évfolyamos középfokú fiú kereskedelmi felső iskola és 1-1 belvárosi és gyakorló alsófokú elemi iskola szolgálta Eger oktatásügyét a Líceumban. Ekkor a magyar oktatási rendszer már átkelt a nagy gazdasági válság sivatagán, és a 2. világháború vadonja még előtte állt, ezért olyan képét láthatjuk az iskoláknak, amely összességében színvonalas, sokoldalú és sokszínű nevelést mutat.

³ MOLNÁR, J., *Részletek az alsó és középfokú oktatás helyzetéről Heves megyében a két világháború között*, in *Az Egri Ho Si Minh Tanárképző Főiskola Tud. Közleményei, Acta Academiae Paedagogicae Agriensis, Nova series*, Tom. IX (1971), 88.

⁴ OKOS, M., *Eger az iskolaváros*, in *Népújság* XVI (1965/117), 4.

⁵ *Az egri róm. kath. négyévfolyamú fiú felső kereskedelmi iskola értesítője az 1937–38. iskolai évről*, Szent János Nyomda, Eger 1938, 9.

Tanárok

A felsőoktatás egyik lényeges és meghatározó jellemzője az abban oktató személyek végzettsége, tudományos és társadalmi tevékenysége, ezért előbb érdemes röviden megvizsgálni, milyen jellemzői voltak ilyen tekintetben 1938-ban a líceumi tanároknak.

A *hittudományi* kart nem itt jellemezzük, de nem szabad teljesen elválasztani a többi iskolától, mivel a tanítási órák egy része a Líceumban zajlott, és ahogy a papnevelde tanárai tanítottak a többi intézetben, úgy a többi intézetből is voltak óraadó világi oktatók a teológiai karon. A reverendás papnövendékeknek, valamint a jogakadémistáknak, esetleg a tanítóképzősöknek közös tantárgyaik, tanáraik, vizsgáik voltak. A hittudományi kar bemutatásánál mindenképpen le kell szögezni, hogy a 12 professzorból 9 – vagyis a többség – klerikus volt, de mellettük 3 világi személy is oktatott: a tanítóképző igazgatója pedagógiát, egy körzeti orvos egészségtant, a főszékesegyház karnagya pedig éneket és zenét tanított.⁶

A *jogakadémián* 1938-ban 15 oktató dolgozott. Az igazgató egri kanonok volt, a tanári karban pedig többségben voltak a világiak 9:6 arányban, akiknek tudományos címeiről, rangjáról, oktatott tantárgyaikról és társadalmi tevékenységükről részletes adatokat szerezhetünk az Egri Főegyházmegye aktuális névtárából (sematizmus). 10 fő nyilvános, rendes vagy rendkívüli tanár, 6 pedig magántanár volt, az 5 lektor pedig német, francia, román, szlovák és olasz nyelveket oktatott.⁷ Érdekeség, hogy abban a tanévben az egri jogakadémia óraadó tanára volt a kiválóan képzett *Meszlényi Zoltán* (1892–1951) esztergomi segédpüspök, akit 2009-ben avattak boldoggá.⁸ Különleges volt az is, hogy a magángazdaságtant, az ún. „politikai számtant” és a német nyelvet a fiú kereskedelmi középiskola tanára, a büntetőjogot pedig egy városi rendőrtiszt oktatva. A tanévben szervezett 3 alapvizsgálati bizottságban 7-7 tanár vett részt. A jogakadémiának egyébként 1937 szeptemberében 252, 1938 februárjában 203 hallgatója volt, és 32 fő fejezte be tanulmányait.⁹

A *tanítóképző* oktatói kara – az 1938–1939. tanév értesítője szerint – szintén magasan képzett szakemberekből állt. Képesítésük és alkalmazásuk minősége itt is jelentős fokmérője volt tudásuknak, elvégzett munkájuknak. A 15 tanár mind diplomás pedagógus volt, közülük 1938-ban 5 fő rendelkezett doktori címmel, 5 még helyettes, 10 pedig rendes, azaz kinevezett tanár/tanító volt. Ketten már 31-32 éve tanítottak, 3 pedig 1-1 szolgálati évvel még pályakezdőnek számított. Nagy feltűnést keltett, hogy 1938 szeptemberében az érsek először nevezett ki világi igazgatót a tanítóképző intézet vezetőjének a 34 éves *dr. Somos Lajos*

⁶ *Schematismus Cleri archi-dioecesis Agriensis ad annum Jesu Christi 1938*, Eger 1938, 164.

⁷ *Az Egri érseki Jogakadémia Évkönyve az 1937/38–1938/39. akadémiai évekről*, Szent János Nyomda, Eger 1939, 41–43.

⁸ *Schematismus* 165.

⁹ *Az egri érseki jogakadémia Szent István szellemének hódolva, ünnepélyesen befejezte 198. tanulmányi évét in Eger XLIX (1938/88), 2.*

személyében, aki 1930-ban kezdett Egerben tanítani. Ő nemcsak egykori tanító, hanem a magyar nyelv, irodalom, pedagógia, filozófia tárgyakra képesített középiskolai és tanítóképző intézeti tanár volt. Kollégái között voltak magyar és német nyelvre, testnevelésre, nyelv- és történettudományokra, énekre és zenére, mennyiségtanra és fizikára, művészi és mértani rajzra, műalkotások ismertetésére (elemzés), természettanra (biológia), kémiára, fizikára, történelemre, földrajzra, pedagógiára, filozófiára képesített középiskolai, felső kereskedelmi iskolai és tanítóképző intézeti tanárok. A tantestületben szerepelt a tanítóképző és a gyakorló elemi iskola két tapasztalt okleveles tanítója, egy hitoktató paptanár, aki budapesti egyetemen kapott hittudományi doktori címet, egy okleveles gazda, aki mezőgazdaságtant oktatott, egy gyógypedagógiai intézeti tanár, valamint egy orvos, akinek tanítói oklevele is volt.¹⁰ Az oktatók iskolán kívüli és tudományos, ismeretterjesztő és publicisztikai munkássága is jelentős volt, amelyet több oldalon keresztül ismertetett az 1938. évi értesítő. *Szügyi Trajtler Géza* (1888–1978), a gyakorló elemi iskola igazgatótanítója pl. a főegyházmegyei tanfelügyelői hivatalban is dolgozott, 14 (!) különböző testület tagja volt, előadást tartott, kirándulást szervezett, könyvet szerkesztett.¹¹ A tanítóképzőnek 1937 őszén 239 tanulója volt, csak 42 (!) lakott a konviktusban, a gyakorló elemi iskolában 72 diák tanult.¹²

A római katolikus fiú *kereskedelmi* felső iskolában 1938-ban 13 oktató dolgozott. Az igazgató, dr. Óriás Nándor (1886–1992) professzor és dr. Angyal Lajos személye volt a kapocs a jogakadémiával. A 14–18 év közötti diákokat tanító pedagógusok közül ötnek volt doktori címe, ami magas elvárásokat jelentett. Az egyetemi magántanárként és jog- és államtudományi doktorként irányító igazgató mellett a két államtudományi doktor és a bölcsészdoktor kollégák okleveles középiskolai tanárok is voltak. Rajtuk kívül a hittanár pap kánonjogi doktor volt, és még egy okleveles középiskolai és 3 okleveles felső kereskedelmi iskolai tanár tartozott a testületbe. Más szempontból az igazgató mellett 5 rendes, 2 helyettes és 2 óraadó tanár, egy-egy református és evangélikus lelkész és egy iskolaorvos látott el nevelői feladatokat.¹³ Iskolán kívül a pécsi egyetemen is római jogot előadó dr. Óriás két társával együtt az egri jogakadémián oktatott, hárman 12–16 év közötti fiúkat tanítottak az egri kereskedőtanonc iskolában, egy fő a jegyzőtanulók közigazgatási tanfolyamán oktatott, hárman a kereskedelmi középiskola internátusában felügyeltek, és volt, aki a Hevesmegyei Jótékony Nőegylet Árvaházát vezette.¹⁴ A közéleti és társadalmi befolyásuk, munkásságuk viszont jelentősebb volt, mint a tudományos és publicisztikai tevékenységük.

¹⁰ *Az Egri Érseki Római Katolikus Tanítóképzőintézet és Fiúliceum Évkönyve 1937–1938. iskolai évről* az intézet alapításának 110. évében, Szent János Nyomda, Eger 1938, 27–29.

¹¹ Uo. 31.

¹² *Schematismus* 167.

¹³ *Az egri róm. kath. négyévfolyamú fiú felső kereskedelmi iskola értesítője* 10–11.

¹⁴ Uo. 12.

Tantárgyak

A tanárok képzettsége, tevékenysége és eredményei mellett lényeges jellemzői az oktatás színvonalának a tantárgyak száma, tartalma, korszerűsége, illetve az oktatás szerkezete, szervezése. A kurzusok elnevezése ma már régiesnek tűnik, de akkor ezek újszerűek voltak. Az is előfordult a Líceumban, hogy egy tantárgyat több helyen is oktattak.

A *jogakadémián* a professzorok a 4 évfolyamon sokféle hagyományos és korszerű ismeretet adtak át. Az első félévben az I. évfolyamon a római jog, bevezetés az állam- és jogtudományokba, művelődéstörténet, magyar alkotmány- és jogtörténet, a II. évfolyamon magyar magánjog, közgazdaságtan, jogbölcselet, a III. évfolyamon osztrák magánjog, büntető anyagi jog, polgári perjog, kereskedelmi és váltójog, a IV. évfolyamon politika, magyar közigazgatási jog, magyar pénzügyi jog, egyházjog tárgyak voltak *kötelezők*. A római jog forrásai, a közgazdasági politika, magyar törvényhozás, magyar rendészeti jog, magyar városi jog, szociológia, keresztény bölcselet, közegészségtan, államszámviteltan, magángazdaságtan, gyorsírás, német, francia, szlovák, román, olasz nyelv, testnevelés, a korszerű honvédelem kérdései *rendkívüli* tantárgyak voltak. Ezek mellett indítottak kisebbségjogi, sajtójogi és városjogi *szemináriumokat* is. A második félévben a rendes, kötelező tárgyak nagy része folytatódott, de voltak újabb stúdiumok: a legújabb kor története, az erkölcsbölcselet (etika), a pénzügytan, a magyar közjog, a nemzetközi jog, a statisztika, a büntető alaki jog. Rendkívüli tárgy volt az előző féléves tananyag folytatása mellett a házassági jog, a bányajog, a társadalompolitika, a váltójog, a kereskedelmi ügyletek, a fejezetek az egyházjogból, a törvénytörvényes orvostan és a kriminalisztika. Az őszi szemináriumok folytatódtak tavasszal.¹⁵

Az érseki *tanítóképző* intézet 1937–1938-ban oktatott tantárgyai tervszerűen és sokoldalúan készítették fel a fiatalembereket a pedagógusi hivatásra. Az elméleti alapot szolgáltatta a lélektan (pszichológia) és a logika, a nevelés- és tanítástan, valamint a neveléstörténet. Az egészségügy, illetve a test- és élettan higiénéjére neveltek, de a tanítójelöltek több gyakorlati ismeretet is kaptak. Az iskolai szervezettan, a tanítói hivatal, a neveléstani gyakorlat, a pedagógia gyakorlat, az I–III. és IV–VI. osztályokban végzett gyakorlóiskolai tanítás, valamint a gyakorlóiskolai vallástan nevű tárgyak kötelezők voltak. A közismereti tantárgyak hosszú sora a minél sokoldalúbb ismeretek megszerzését segítette elő, mint a magyar nyelv és irodalom, német nyelv, történelem, a Horthy-rendszer államszervezetét ismertető alkotmánytan, a mennyiségtan, a fizika, természetrajz (biológia), a kémia, a földrajz. A kézügyességet fejlesztette a rajz és a „kézimunka”, ami olyan gyakorlatban hasznosítható kézműves készségeket adott, amelyeket az iskolákban különféle szakmák modellezésével az iskolai műhelyekben sajátítottak el a diákok. Ebből lett 1948 után a politechnika, majd a gyakorlati foglalkozás/technika nevű tantárgy. A római katolikus

¹⁵ Az Egri érseki Jogakadémia Évkönyve 1939, 46–49.

templomi szolgálatot készítette elő az ének és zene, az énekkar, a zenekar és a fakultatív zeneoktatás vezetése mellett a hittan, valamint a kántorság nevű tantárgy. A testnevelés és a leveleoktatás 1938-ban már a katonai szolgálatot és a katonatiszti készségeket fejlesztette, mivel a levették azok a diákok voltak, akik iskolán kívüli torna- és atlétikafoglalkozásokon vettek részt. A gazdaságtan (mezőgazdaság) és közgazdaságtan tantárgyak még hasznosabb tudást adtak.¹⁶

A fiú *kereskedelmi* felső iskola 1937–1938-ban oktatott tantárgyai igyekeztek lefedni az általános műveltség, a korszerű közgazdasági tudás minél nagyobb területét. Az igazgató jogi ismereteket tanított, és a magyar nyelv és irodalom, a történelem, földrajz, testnevelés, a német és francia nyelv, mennyiség, kémia, természettan (biológia), szépírás, valamint hittan mellett még nagyobb szükség volt áruismeret, kereskedelmi számtan, gyorsírás, gépírás, kereskedelmi ismeretek, közgazdaságtan, magyar nyelvű kereskedelmi levelezés, könyvvitel, kereskedelmi számtan és a kereskedelmi gyakorlóirodai munka elsajátítására.¹⁷

Nevelés

A személyi és szellemi feltételek után szót kell ejteni arról, hogy a líceumi iskolákban nemcsak oktatás és képzés, vagyis információk átadása folyt, hanem a tanulók személyiségének formálására is nagy gondot fordítottak. A valláserkölcsei és hazafias – ha úgy tetszik, keresztény és nemzeti – nevelés minden líceumi iskola életét évtizedekig áthatotta. A nemzeti és honvédelmi nevelést szolgálta pl. a jogakadémia *lövészszázadának* rendszeres versenyzése, gyakorlatozása, amely már a háborús részvételre készítette elő a fiatalokat.¹⁸

Vannak tudósítások arról, hogy a líceumi iskolák tanulói ellenzős *diáksapkát* viseltek, ami a jogászoknak zöld, a kereskedelmiseknek kék színű volt, és a tanárok meg voltak győződve arról, hogy ha tanítás után is használják, ennek az iskolán kívül identitásjelző és fegyelmző hatása van. A diákok utazás közbeni ellenőrzése, a tanulmányi eredmények részletes elemzése, a szülői értekezletek, tanfelügyelői látogatások inkább csak a kereskedelmi középiskolára voltak jellemzők. A tanulók *egészségi állapotára* viszont mind az öt líceumi intézetben iskolaorvosok vigyáztak, akik nemcsak rendszeresen megvizsgálták a tanítványokat, hanem egészségtanból órákat is tartottak a három felsőbb iskolában.

Jótekonysági tevékenység a felső kereskedelmi iskolában többféle volt: a pénzsegély, az étkezés, a szálláshely, a tankönyvek, a tandíjkezdmények, az internátusi kedvezmények

¹⁶ Az Egri Érseki Római Katolikus Tanítóképzőintézet 27–28.

¹⁷ Az egri róm. kath. négyévfolyamú fiú felső kereskedelmi iskola értesítője 11.

¹⁸ Az egri Katolikus Ifjúsági Front céllövő versenyt rendez vasárnap, in Eger XLIX (1938/80), 2.

biztosítása létfontosságú volt az alacsonyabb társadalmi rétegből származó és a kisebb községekből érkező tanulók támogatására. A jogakadémián 25%-os, 50%-os, 75%-os tandíjkedvezményt kapott az 1937–1938. tanév első félévében 37 hallgató, a második félévben 28 hallgató. A tanítóképzőben 83 növendék 26-féle támogatást kapott magán-személyektől, egyházi és világi testületektől, ami a teljes tandíjmentességtől az élelmezésen és szálláson keresztül a pénzsegélyig terjedt.¹⁹ A kereskedelmiben, a jogakadémián és a tanítóképzőben (33 tanulónál) a tanév végén a kitűnő tanulmányi eredményeket, illetve a nagyobb pályázatokon elért előkelő helyezéseket hasonlóan elismerték pénz- és könyvjutalommal. A jogakadémia sajátos diákjóléti szervezete volt a Mensa Academica, amely 1938-ban *Mensa Americana* néven működött tovább, és az akadémisták étkezését támogatta alapítványi keretekben.²⁰ A szociális juttatások bizonyítják, hogy az érsekség és a káptalan különböző formában és mértékben igyekezett könnyíteni a diákok terhein, de a támogatást szigorúan a tanulmányi eredményekhez, helyes magaviselethez kötötték, vagy súlyos megélhetési gondok esetén nyújtották.

A líceumi iskolákat összetartották az egyházi és nemzeti *ünnepek*, amelyeket sokszor a Líceum kápolnájában rendeztek több száz tanuló részvételével. A tanévzáró nyilvános díszközgyűléseket igazgatói beszédek, a tanulmányi eredmények rövid ismertetése, jutalmak, kitüntetések átadása, végül a diákok búcsúzó beszéde jellemezte minden líceumi iskolában. Március 16-án – halálának évfordulóján – minden évben Eszterházy püspök emlékére mondott szentmisén vettek részt, amelynek a Líceum felépítéséért hálát adó célja is volt.²¹ A tanulmányi, szakmai *kirándulások* minden iskolatípusnak mást jelentettek, de egymástól függetlenül minden évben sor került ezekre is a gyakorlati tapasztalatszerzés céljából.

A líceumi iskolákhoz különálló *szertárak és könyvtárak* tartoztak. A kereskedelmi iskolának a történelmi és földrajzi, a vegytani és áruismereti, a természettani szertárak mellett gyakorlóirodája és önálló tanulói és tanári könyvtára volt.²² A tanítóképző vezetése a mezőgazdasági gyakorlókert mellett különösen a *pedagógiai múzeumra* volt nagyon büszke, és itt is folyamatosan fejlesztették szemléltetőeszközökkel a történelmi és földrajzi, testtani, természetrajzi és kémiai, fizikai, gazdasági, rajzművészeti, zenei, valamint kézimunkaszertárt (műhelyt). A tanítóképzőnek is külön ifjúsági és tanári könyvtára volt, az ún. segélyező könyvtárból pedig tankönyveket kölcsönözhettek a diákok. A jogakadémia hallgatói szintén saját szakkönyvtárt használtak, és öntudatosan hirdették, hogy rendelkezésükre áll a főegyházmegyei könyvtár több mint 70 000 kötetes gyűjteménye.²³ 1949 után az állami

¹⁹ Az Egri Érseki Római Katolikus Tanítóképzőintézet 25–26.

²⁰ Felvétel az egri érseki jogakadémiára, in *Eger-Gyöngyösi Ujság* XLVIII (1937/106), 4.

²¹ Eszterházy Károly püspök halálának évfordulóján ünnepi üléssel áldozott emlékének az Eszterhazyana korporáció, in *Eger* XLVII (1936/45), 2.

²² Az egri róm. kath. négyévfolyamú fiú felső kereskedelmi iskola értesítője 13–14.

²³ Az Egri érseki Jogakadémia Évkönyve 66.

pedagógiai főiskola munkáját nagymértékben segítették az államosított, leltározott és ideológiai okokból szigorúan kiselejteztetett líceumi könyvtárak olvasmányai.

Diákélet

A líceumi iskolákban folyó diákéletnek legalább három területe volt. Az iskolák ifjúsági egyesületei egyrészt a vallási, másrészt a tanulmányi, harmadrészt pedig a szabadidős tevékenységet határozták meg. Az intézetek egyházi jellegéből következően minden iskolában (az elemiben is) voltak *Mária-kongregációk*, amelyek a római katolikus Szűz Mária-tiszteletet terjesztették, fejlesztették különböző ájtatosságok, szertartások rendezésével a fiúk körében, akik aktívan és nagy számban vettek részt a nyilvános líceumi vallásos rendezvényeken.

Az *önképzőkörök* évtizedeken keresztül a tehetséggondozás területei voltak, és ezek is tevékenyen működtek 1937–1938-ban. A jogakadémián az országos Foederatio Emericana (katolikus egyetemisták, főiskolások Szent Imre Szövetsége) egri tagszervezetei, az Agria, Eszterhazyana, Egedia korporációk a társadalmi munka mellett közéleti, tudományos előadásokat is szerveztek, bár nem iskolai keretekben, pl. az ügyvédkérdésről vagy a falukutatásról.²⁴ A tanítóképzőben komoly hagyománya volt a Mindszenty Önképzőkörnek, amelyet Mindszenty Gedeon (1829–1877) egri papköltőről neveztek el, aki 1857–1866 között az intézet tanára, majd igazgatója volt. Az I–II. évesek a versmondást gyakorolták az iskolai ünnepekre, a III–V. évesek értekezletein szaktantárgyi szabad előadások, szavalatok, novella- és versfelolvasások, rövid színjátékok, énekek és zenei darabok hangzottak el.²⁵ A kereskedelmi középiskolában működő önképzőkör történelmi és irodalmi, közgazdasági, természettudományi, szociális, ének és zene szakosztályokra oszlott, és a törekvőbb diákok ott is rendszeresen szerepeltek egymás előtt saját műveikkel.

A *cserkészet*, amely katonás (őrsök, rajok) keretekben, de élményszerű és kalandos formában folytatta a diákok nevelését, még az 1920-as években terjedt el a líceumi iskolákban. Elsőként a felső kereskedelmi iskola 294. sz. Eszterházy Károly csapata jött létre, aztán a tanítóképző 760. sz. Pyrker János cserkészcsoportja, majd a jogakadémia 18 éven felüli hallgatóinak 761. sz. Telekessy István öregcserkész csapata, végül a belvárosi elemi iskola 6–12 éves tanulóinak 780. sz. Szent Kristóf apródcserkészcsoportja alakult meg. Szelíd versengés folyt közöttük, néhány alkalommal közös programokat szerveztek.²⁶ A *leven-temozgalom* 1939-ig kevésbé érintette a líceumi iskolákat, mert a sorkatonai kiképzést

²⁴ *Emericana*, in *Eger* XLIX (1938/39) 3.

²⁵ Az *Egri Érseki Római Katolikus Tanítóképzőintézet* 39–41.

²⁶ Az *egri cserkészcsoportok tábortüzet rendeznek*, in *Eger* XLIV (1933/121), 2.

helyettesítő iskolán kívüli kötelező testnevelési foglalkozások mellett több másféle sportolási lehetőség is volt.

Az *ének- és zenekultúra* művelése az iskolák kórusaiban és zenekaraiban zajlott. A jogakadémiaán nem volt már 1938-ban ilyen művészeti nevelés, a tanítóképzőben és a kereskedelmiben azonban eleven volt ez a tevékenység. A tanítóknál elsősorban 21 fős klasszikus zenekar működött, egy ún. cigányzenekar vagy népies zenekar pedig a szórakoztatást szolgálta. Az énekkar rendszeresen szerepelt az intézeti ünnepélyeken pl. Kodály Zoltán friss műveivel, a vizsgált tanévben pedig 14 kórusművet adtak elő.²⁷ A kereskedelminek is komoly létszámú (75 fős) énekkara és zenekara (18 fő) volt 1938-ban, amely a következő években kezdett rendszeresen gyakorolni, a májusi Szent István-hangversenyen pedig Eger összes középiskolája részt vett, ahol az egyesített kórusban közösen énekeltek a Líceum diákjai is.

Talán a legfontosabb kapcsolat a közös *sportversenyeken* történő vetélkedés volt. A jogakadémiaán hetente 2 testnevelésóra volt minden évfolyamon, így a 18 év feletti hallgatók is többször jelentkeztek különböző próbákra. A tanítóképző Pyrker-sportkörének az atlétika, labdarúgás, birkózás, torna, ökölvívás, jégkorong, korcsolya, sízés szakosztályokban 239 tagja volt, akik abban a tanévben Egerben és más városokban is sikeresen szerepeltek. A kereskedelmiben a gyengébb tanulmányi eredmények ellensúlyozása miatt a 222 fős Wesselényi-sportkör még népszerűbb volt. Ott is volt lehetőség a birkózás, sízés, korcsolyázás, jégkorongozás, torna, atlétika, úszás, labdarúgás, sőt a vívás gyakorlására. 1937 őszén egy sakkversenyen ültek le egymással szemben a líceumi iskolák tanulói,²⁸ 1938 nyarán pedig a kereskedelmi középiskola futballcsapata a döntőben legyőzte a tanítóképző gárdáját, és elnyerte az egri iskolák Előre-kupáját.

Az egri diákok sportversenyeinek növekvő száma és a levették gyakori nyilvános szereplése előrevetítette a honvédség közelgő újjászervezését. 1937 végén még országos levente-birkózóversenyt rendeztek Egerben, 1938 nyarán viszont már komolyabbra fordult a mozgalom: „*A sok száz egri levente százhusz legjobb emberéből megalakult golyószórós géppuskás és távbeszélő leventerajok a bemutató gyakorlaton olyan pompásan gyakorlatoztak mintha máris öreg katonák lennének*”²⁹ – írta az Eger című lap. Nem kellett sokat várni erre. Az 1939. március 11-én hatályba lépő II. törvénycikk a magyar állampolgárok honvédelmi kötelezettségeit, a háború idején vagy az országot közvetlenül fenyegető háborús veszély esetén elrendelhető kivételes intézkedéseket egységes rendszerbe foglalta össze. A törvény által előírt honvédelmi köteleességek között szerepelt a hadkötelezettség, a légvédelemmel és légmentesítéssel kapcsolatos feladatok ellátása, illetve a levettekiképzés. A jogszabály értelmében honvédelmi munkára volt kötelezhető minden 14–70 év közötti személy,

²⁷ Az Egri Érseki Római Katolikus Tanítóképzőintézet 38–39.

²⁸ Sakk. Isgalmas játszma Eger város fő- és középiskoláinak egyéni és csapatversenyén, in Eger XLVIII (1937/183) 4.

²⁹ Mintaszerű az egri leventeoktatás, in Eger XLIX (1938/96) 3.

ideiglenes honvédelmi célú használatra igénybe vehető volt minden ingatlan és jármű; a kormány kötelezhette a gazdasági egységeket a honvédelem számára szükséges anyagok és árucikkek gyártására, ellenőrizhette a termelést és a kereskedelmet, szabályozhatta a munkaviszonnyal kapcsolatos kérdéseket, beleértve a munkaidőt és a munkabérekét.

A kereskedelmi iskola évkönyve így búcsúztatta az utolsó békeévben végzett tanulókat: *„Iskolánk működésének mérlegét évről-évre ismét felállítva s az elért tanulmányi eredmény mértékével soha meg nem elégedve mégis megnyugvással merészelnék elkönyvelni, hogy az intézetünkben kikerülő ifjúság java része bizonyos fokú szaktudáson és általános műveltségen kívül jól megalapozott keresztény világszemléletet, kipróbált becsületérzést és munkakészséget s ami a mai viharos időkben különösen kiemelendőnek látszik a magyar állameszméhez való odaadóan áldozatkész hűséget visz magával. Erős a hitünk, hogy ősi városunknak s a kor szellemét megértő intézetünknek történeti levegőjében viharállóvá edzett hazaszeretetük válságos időkben is meg fogja állani a próbát.”*³⁰

³⁰ Az egri róm. kath. négyévfolyamú fiú felső kereskedelmi iskola értesítője 4.